

Caminar, una filosofia

FRÉDÉRIC GROS

Traducció de Francesc Roma i Casanovas

Caminar,
una filosofía

• Col·lecció La Mandràgora – 8 •

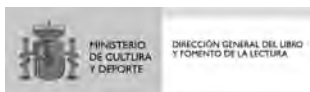
Caminar, una filosofia

Frédéric Gros

TRADUCCIÓ DE FRANCESC ROMA I CASANOVAS

□■ Cossetània

Aquesta obra ha rebut un ajut a l'edició
del Ministeri de Cultura i Esport

Títol de l'edició original: *Marcher, une philosophie*
Publicat per primera vegada per Carnets Nord, 2009
© Frédéric Gros, 2009

Aquesta edició ha estat publicada d'acord amb
Éditions Albin Michel, París, França,
i d'acord amb els seus agents degudament acreditats
Books And More #BAM, París, França,
i The Ella Sher Literary Agency, Barcelona.
Tots els drets reservats.

Primera edició en català: setembre del 2021

© del text: Frédéric Gros

© de l'edició
9 Grup Editorial
Cossetània Edicions
C/ de la Violeta, 6 • 43800 Valls
Tel. 977 60 25 91
cossetania@cossetania.com
www.cossetania.com

© de la traducció: Francesc Roma i Casanovas

Disseny i composició: 3 x Tres

Impressió: Romanyà Valls, SA

ISBN: 978-84-1356-068-7

DL T 304-2021

Índex

CAMINAR NO ÉS CAP ESPORT	7
LLIBERTATS	9
PER QUÈ SOC TAN BON CAMINADOR? (Nietzsche)	14
FORA	29
LENTITUD	31
L'ÀNSIA DE FUGIR (Rimbaud)	34
SOLITUDS	45
SILENCIS	50
ELS SOMNIS DESPERTS DEL CAMINANT (Rousseau)	54
ETERNITATS	67
LA CONQUESTA DEL SALVATGE (Thoreau).....	71
ENERGIA	84
PELEGRINATGE	86
REGENERACIÓ I PRESÈNCIA	96
EL PROCEDIR CÍNIC.....	102
ELS ESTATS DEL BENESTAR	110
EL VAGABUNDEJAR MELANCÒLIC (Nerval).....	116
LA SORTIDA QUOTIDIANA (Kant).....	121
PASSEJADES	126
JARDINS PÚBLICS	133
EL <i>FLÂNEUR</i> DE LES CIUTATS	137
GRAVETAT	142
ELEMENTAL	146

Índex
.....

MÍSTICA I POLÍTICA (Gandhi).....	149
REPETICIÓ	160
CAMINAR PER LA RETIRADA DELS DÉUS (Hölderlin)	169
LA FI DEL MÓN	173
TEXTOS I REFERÈNCIES	175
AGRAÏMENT	183

CAMINAR NO ÉS CAP ESPORT

Caminar no és cap esport.

L'esport és una qüestió de tècniques i de regles, de marcadors i de competicions, una qüestió que necessita un aprenentatge: conèixer les posicions, incorporar els bons gestos. Després, molt temps més tard, venen la improvisació i el talent.

L'esport són els marcadors: Quina és la teva posició? Quin és el teu temps? Quin resultat? Sempre la mateixa diferència entre vencedor i vençut, com a la guerra —existeix un cert parentiu entre la guerra i l'esport del qual la guerra reclama el seu honor i l'esport la seva deshonra: del respecte per l'adversari a l'odi a l'enemic—.

L'esport, evidentment, també és el sentit de l'entrenament, el gust per l'esforç, la disciplina. Una ètica, un treball.

Però també és material, revistes, espectacles, un mercat. Són resultats. L'esport dona lloc a cerimònies mediàtiques immenses a les quals assisteixen els consumidors de marques i d'imatges. El diner l'envaeix per buidar les ànimes, i la medicina per construir cossos artificials.

Caminar no és cap esport. Posar un peu davant de l'altre és un joc d'infants. No dona cap resultat, cap xifra: el caminador us dirà quin camí ha fet, en quin sender trobareu el millor paisatge, la vista que es troba des de tal promontori.

Malgrat això, s'ha intentat de crear un nou mercat d'accessoris: sabates revolucionàries, mitjons increïbles, motxilles molt eficaces, pantalons que fan meravelles... S'intenta de fer-li entrar l'esperit de l'esport: ja no es camina, es *fa un tresc*. Es venen bastons perfilats que fan que els caminants semblin esquiadors estranys. Però això no acaba d'imposar-se. Això no es pot imposar.

No s'ha trobat res millor que la marxa per anar més lentament. Per marxar, només calen dues cames. La resta és sobrer. Que voleu anar més de pressa? Llavors no camineu, feu una altra cosa: rodeu, patineu, voleu. No camineu pas. Caminant només hi ha una marca que compta: la intensitat del cel, l'esclat dels paisatges. Caminar no és cap esport.

Però, un cop dret, l'home no pot parar quiet.

LLIBERTATS

En primer lloc, la marxa, encara que només sigui una simple passejada, ens ofereix una llibertat suspensiva: desfer-se del farcell de les preocupacions, oblidar els negocis per un temps. Triem no endur-nos l'oficina amb nosaltres: sortim, passem, pensem en altres coses. Amb la caminada llarga de diversos dies, s'accentua el moviment de desvinculació: fugim dels límits imposats pel treball, ens alliberem de la camisa de força dels hàbits. Però per què caminar hauria de fer-nos sentir aquesta llibertat més que no un gran viatge? Perquè, al cap i a la fi, després d'altres constrenyiments, també punyents, es fan sentir el pes de la motxilla, la llargada de les etapes, la incertesa del temps (amenaces de pluja, de tempestes, calor extenuant), la rusticitat dels refugis, alguns patiments... Però la simple marxa aconseguix alliberar-nos de les il·lusions de l'indispensable. Com a tal, esdevé el regne de les potències necessitades. Per aconseguir una etapa concreta, cal caminar durant tantes hores, o sigui, un nombre determinat de passos; la improvisació està limitada, perquè no recorrem els camins d'un jardí i hem de vigilar de no equivocar-nos en les cruïlles de camins, excepte que ho vulguem pagar car i al comptat. Quan la boira envaeix la muntanya o la pluja comença a caure a bots i barrals, cal continuar, seguir endavant. Els aliments i l'aigua són objecte de càlculs sofisticats, segons el recorregut i les fonts. I ja no parlo de la falta de confort. Ara bé, el miracle no és que siguem feliços malgrat tot, sinó precisament que ho siguem gràcies a tot això. Vull dir que no poder triar quan es tracta de menjar o de beure, estar sotmès a la gran fatalitat del temps atmosfèric, comptar només amb la regularitat de les nostres passes, tot plegat fa aparèixer de cop la profusió de l'oferta (de mercaderies, de transports, de xarxes), la multiplicació

de les facilitats (de comunicar-se, de comprar, de circular) com tantes altres dependències. Tots aquests microalliberaments només són acceleracions del sistema, que m'empresona més fort. Tot allò que m'allibera del temps i de l'espai m'*allunya de la velocitat*.

Per a qui no en sigui practicant, la simple descripció de l'estat del caminador apareix a cop d'ull com una absurditat, com una aberració, una servitud voluntària. Perquè de manera espontània el ciutadà interpreta en termes de privació tot allò que el caminador percep com un alliberament: no estar en la xarxa dels intercanvis, no ser reduït a ser el nus d'una xarxa que distribueix informacions, imatges, mercaderies; adonar-se que tot això no té cap entitat ni cap mena d'importància més enllà de les que un mateix li aporta. El meu món no només no s'enfonsa per no estar connectat, sinó que, de sobte, aquestes connexions esdevenen nusos pesats, que m'ofeguen, massa estrets.

Llavors, la llibertat és una mossegada de pa, un glop d'aigua fresca, un paisatge obert.

Dit això, mentre fruïm d'aquesta llibertat suspensiva, content de marxar, també em sento content de tornar. És un benestar entre parèntesis, una llibertat com l'escapada d'un o de diversos dies. Realment, res no ha canviat quan torno. I les antigues inèrcies ocupen el seu antic lloc: la pressa, l'oblit d'un mateix, dels altres, l'excitació i la fatiga. La crida de la simplicitat haurà durat tot just el temps d'una caminada: «L'aire pur se t'ha posat molt bé.» Alliberament puntual, i em torno a submergir [en la quotidianitat].

La segona llibertat és agressiva, més rebel. En les nostres existències, la llibertat suspensiva només ens permet una *desconnexió* provisional: m'escapo de la xarxa alguns dies, faig en els camins deserts l'experiència d'estar fora del sistema. Però també es pot decidir *trencar-lo*. Aquí trobaríem amb facilitat crides a la transgressió i als grans espais en els escrits de Kerouac o de Snyder: acabar amb les convencions imbècils, amb la seguretat endormiscant dels murs, amb l'enuig del Mateix, el desgast de la repetició, les reticències del risc i l'odi al canvi. Cal provocar partides, transgressions, alimentar la follia i el somni. La decisió de marxar (cap a la llunya-

nia, no importa on, provar una altra cosa) se sent aquesta vegada com una crida del salvatge (*The Wild*). En la marxa descobrim el vigor immens de les nits estelades, de les energies elementals, i els nostres desitjos continuen: són enormes i els nostres cossos són saciats. Quan has tancat la porta del món, ja no et sents lligat a res: les voreres no lliguen els passos (el recorregut, cent mil vegades repetit, de retorn al corral). Les cruïlles tremolen com estrelles dubitatives, es redescobreix la por emocionant de triar, la llibertat com un vertigen.

Aquesta vegada no es tracta d'alliberar-se de l'artificial per provar plaers simples, sinó de retrobar la llibertat com a límit d'un mateix i d'allò que és humà, com el desbordament en mi mateix d'una Natura rebel que em depassa. La marxa pot provocar aquests excessos: excessos de fatiga que fan que l'esperit deliri, excessos de bellesa que fan bolcar l'ànima, excessos de borratxera dalt dels cims, per sobre dels colls (el cos esclata). Caminar acaba per despertar en nosaltres aquella part rebel, arcaica: els nostres instints esdevenen aspres i intransigents, els nostres impulsos, inspirats. Perquè caminar ens posa a la vertical de l'eix de la vida: emportats pel torrent que neix just a sota nostre.

Vull dir que, caminant, no es va a la recerca d'un mateix com si es tractés de retrobar-se, d'alliberar-se de les alienacions antigues per reconquerir un jo autèntic, una identitat perduda. Caminant fins i tot ens escapem de la idea d'identitat, de la temptació de ser algú, de tenir un nom i una història. Ser algú està bé per a les tardes mundanals en què cadascú s'explica, va bé per als gabinets de psicòlegs. Però ¿ser algú no és encara una obligació social que encadena (ens lliga a ser fidels al retrat d'un mateix), una ficció estúpida que pesa sobre les nostres espatlles? Caminant, com que el cos que camina no té història, només un corrent de vida immemorial, la llibertat consisteix a no ser ningú.

D'aquesta manera som una bèstia de dues potes que camina, simplement una força pura enmig dels grans arbres, només un crít. I, tot sovint, caminant es crida per fer sentir la pròpia presència animal recuperada. Sense cap dubte, en tota aquesta gran llibertat

exaltada per la generació esquinçada de Ginsberg o de Burroughs, en aquesta disbauxa d'energia que hauria d'esquinçar les nostres existències i fer explotar els referents dels submisos, la caminada per les muntanyes constituïa un mitjà entre d'altres, altres que comprenien les drogues i l'alcohol, els beuratges, les orgies, mitjançant les quals es provava d'aconseguir la innocència.

Però la marxa deixa entreveure un somni: caminar com a expressió del refús d'una civilització podrida, contaminada, alienant, lamentable.

He llegit Whitman, i sabeu què explica? Aixequen-vos, esclaus, i que tremolin els dèspotes estrangers. Aquesta és l'actitud que, segons ell, ha de tenir el trobador, el trobador boig inspirat pel Zen, en els vells camins del desert. Ell pensa que cal imaginar-se el món com el punt de trobada dels errants que van, amb la motxilla a l'esquena, per davant; dels rodamons celestials que refusen l'obligació de consumir tot el que es produeix i, per tant, de treballar per poder consumir, i de comprar tota aquesta ferralla inútil: refrigeradors, televisors, automòbils i tota mena d'escombraries inútils [...]. Milers, milions de joves americans fent la seva motxilla i emprenent la ruta...¹

La darrera llibertat del caminador és més rara. És un tercer grau, després del retorn a les joies simples i la reconquesta de la bèstia arcaica. És la llibertat *de qui renuncia*. Heinrich Zimmer, un dels grans savis hinduistes, ens explica que en la filosofia hindú es distingeixen quatre etapes en el camí de la vida. La primera és la de l'alumne, de l'aprenent, del deixeble. En el matí de la seva vida, essencialment es tracta d'obeir les ordres del mestre, escoltar les seves lliçons, sotmetre's a les crítiques i conformar-se amb els principis. Cal rebre. En una segona etapa, l'home, ja arribat a adult, a la meitat de la seva existència, esdevé un amo de la casa, casat, encarregat d'una família: gestiona com pot la seva fortuna, ajuda al manteniment dels sacerdots, exerceix un ofici, se sotmet

1. Jack Kerouac, *Els pòtols místics*.

a les restriccions socials i les imposa als altres. Accepta de dur les màscares socials que el lliguen a un rol en la societat i la família. Més tard, quan els infants estan preparats per prendre el relleu, a la tardor de la seva vida, l'home pot rebutjar de cop els deures socials, les càrregues familiars, les metes econòmiques, i esdevé ermità. És l'etapa de la *marxa cap al bosc*, on, mitjançant el recolliment i la meditació, caldrà aprendre a familiaritzar-se amb allò que, des de sempre, s'ha mantingut immutable en nosaltres i que espera de ser, en nosaltres mateixos, despertat: aquell Jo etern, que transcendeix les màscares, les funcions, les identitats, les històries. I el pelegrí finalment succeeix a l'ermità, en allò que ha de ser la interminable i gloriosa tarda d'estiu de la nostra existència: una vida des d'ara feta d'itinerància (és l'etapa del mendicant errant), en què la marxa infinita, una mica pertot, il·lustra la coincidència entre el Jo sense nom i el cor pertot present del Món. Llavors el savi ha renunciat a tot. És la més alta llibertat: la del despreniment perfecte. Ja no em sento implicat, ni amb mi mateix ni amb el món. Indiferent al passat i al futur, no soc res més que l'etern present de la coincidència. I, com es veu en els quaderns de pelegrinatge de Swami Ramdas, és en el moment en què es renuncia a tot quan tot ens és ofert, és en el moment en què ja no es reclama res que tot ens és donat, profusament. Tot, fins i tot la intensitat de la presència.

Aquesta llibertat feta de renúncies s'entreveu bé en les caminades llargues. Quan camines durant molt de temps, arriba un moment en què ja no saps quantes hores han passat, ni quantes en calen encara per arribar a la fi, se sent sobre les espatlles el pes de l'estrictament necessari, et dius que ja n'hi ha de sobres —si és que de veritat cal res més per insistir en la vida— i sents que podries continuar d'aquesta manera durant dies, o segles. Llavors amb prou feines si saps on vas i per què, però això no és més important que el teu passat o que l'hora que és. I et sents lliure, perquè, quan es tracta de recordar els signes antics del nostre contracte amb l'infern —nom, edat, professió, carrer—, tot, absolutament tot, sembla irrisori, minúscul, fantasmagòric.

PER QUÈ SOC TAN BON CAMINADOR? (Nietzsche)

Estar el mínim temps possible assegut: no creure en cap pensament que no s'hagi format a l'aire lliure, en el moviment lliure del cos —en cap idea en què els músculs no hagin participat també en la festa—. Tots els prejudicis provenen de les entranyes. Repeteixo que ser un *cul-de-plom* és el veritable pecat contra l'esperit.

FRIEDRICH NIETZSCHE²

Les ruptures, escrivia Nietzsche, són difícils, perquè el vincle que es trenca fa patir. Però al seu lloc ben aviat ens neix una ala. La vida de Nietzsche estava feta d'aquests desprendiments, d'aquestes ruptures, d'aquests aïllaments: el món, la societat, els companys de camí o de treball, dones, amics, parents. Però cada augment de la solitud significarà un aprofundiment de la pròpia llibertat: cap compte per rendir, cap compromís que ens obstaculitzi, la visió clara, alliberada.

Nietzsche va ser un caminador remarcable, tenaç. Sovint en fa esment. La caminada a l'aire lliure va ser com l'*element* de la seva obra, l'acompanyament invariable de la seva escriptura.

La seva existència es resumeix en quatre grans actes.

D'entrada, els anys de formació: des del seu naixement (1844) fins a la seva nominació com a professor de filologia a la universitat de Basilea. El seu pare és pastor, un home dret i bo, que mor jove.

2. Friedrich Nietzsche, *Ecce Homo: com s'arriba a ser allò que s'és*.

A Nietzsche li agrada imaginar-se com l'últim graó d'una línia de noblesa polonesa (els Nietzsche). Amb la mort del seu pare (quan ell només té quatre anys) es converteix en la promesa de la seva mare, de la seva àvia i de la seva germana. L'objecte de la seva més gran sol·licitud. Molt intel·ligent, l'infant continuarà la seva escolaritat a l'institut de Pforta, famós i dur, on rebrà una formació clàssica. Allà serà sotmès a un règim de ferro, del qual més endavant reconeixerà la grandesa, segons l'equació grega: per saber manar cal saber obeir. La seva mare creu en ell i hi bolca tota la seva admiració, mentre espera que posarà tota la seva brillant intel·ligència al servei de Déu. El voldria teòleg. Està dotat d'una salut excel·lent i només pateix una gran miopia, que, sens dubte, va ser molt mal corregida. Segueix estudis brillants de filologia, primer a la universitat de Bonn i després a Leipzig. Amb vint-i-quatre anys va ser nomenat professor de filologia a la universitat de Basilea, després de ser-hi recomanat pel savi Ritschl. És un fet excepcional per a la seva edat. S'obre el segon acte.

* * *

Durant deu anys ensenyarà filologia grega, deu anys difícils i de fracassos. El treball és enorme: a més de les classes a la universitat, n'ha de donar al gran institut de la ciutat (el *Pedagogium*). Però Nietzsche vol ser un simple filòleg? Durant molt temps havia estat temptat per la música, més endavant va viure fascinat per la filosofia. La ciència filosòfica li obre els braços. Ell l'abraça amb el cor una mica empetitit, perquè no és la seva darrera vocació. Com a mínim li permet de llegir els grecs: les tragèdies (Èsquil, Sòfocles), els poetes (Homer, Hesíode), els savis (Heràclit, Anaximandre) i els historiadors (Diògenes Laerci l'apassiona perquè —diu— hi veu *els homes més enllà dels sistemes*). El primer any el passa de meravella: treballa amb fervor preparant els seus cursos, experimenta l'èxit amb els estudiants, fa nous col·legues, amb un dels quals es farà amic íntim i fidel: Franz Overbeck, professor de teologia. L'amic de sempre, aquell a qui es recorre quan ne-

cessites ajuda, el que l'anirà a buscar a Torí després del desastre. L'any 1869 Nietzsche fa un viatge a Lucerna, i després se'n va a Tribtschen, on fa una emotiva visita al Mestre (Wagner), al seu immens i monumental casalot. Allà es deixa fascinar per Còsima, a qui, en les seves cartes de bogeria, es referirà com «la meva princesa Ariadna, la meva estimada. Un prejudici vol que jo sigui un home, però certament els he freqüentat llargament».³

L'entusiasme, l'ardor del treball universitari, la salut perfecta són, malgrat tot, de curta durada. Els accessos i les crisis es comencen a multiplicar. El cos es venja de malentesos pesats.

Malentès professional. Esclata amb l'aparició d'*El naixement de la tragèdia*, l'any 1871, que desagradarà i fins i tot enfurirà els filòlegs d'ofici. S'ha plantejat d'escriure un llibre d'aquesta mena? Un llibre no tant de recerca seriosa com d'intuïcions vagues, metafísiques: l'etern conflicte entre el caos i la forma. Malentès pel que fa a les amistats, també. Regularment va a Bayreuth amb motiu de la trobada anual amb el Mestre, torna a Tribtschen, es converteix en company de viatges per Europa, però s'adona que Wagner, atrapat pel seu dogmatisme fanàtic, la seva arrogància, representa tot allò que ell refusa i que, sobretot la seva música, no convé al seu estómac: el fa emmalaltir. La música de Wagner ofega —escriurà—, és un naufragi, s'hi ha de *nedar* contínuament, submergeix com un corrent palpitant, caòtic. No es toca fons quan te l'escoltes. En canvi, Rossini li ha despertat ganes de ballar. Això per no parlar de *Carmen*, de Bizet. Malentès sentimental: les seves demandes de casament, fetes de manera abrupta, només reben negatives. I, finalment, malentès social. Perquè no arriba a encaixar ni en l'enrenou mundà de Bayreuth ni en els cercles dels professors i dels savis.

Tot plegat, difícil d'afrontar. Cada semestre tot és més dur, més impossible. Cada cop més sovint, sent mals de cap terribles que l'estaquen al llit, en la foscor, gemegant de dolor. Els ulls el feixen, amb prou feines pot llegir, escriure. Cada quart d'hora de

3. Carta a Còsima Wagner. Torí, gener de 1889.

lectura o d'escriptura el paga amb llargues hores de migranyes. Demana que li llegeixin, perquè els seus ulls tremolen només d'entrar en contacte amb la pàgina.

Nietzsche busca un compromís, demana que el descarreguin d'un curs i no tarda a demanar que l'alliberin de tot l'ensenyament a l'institut, de manera que li donin un any sabàtic per respirar, recuperar-se, refer les seves forces.

Però no serveix de res.

Al mateix temps, el que en aquell moment es proposa com una cura li marca el seu futur: grans caminades i grans moments de solitud. Contra els dolors llatzerants, terribles, aquests dos remeis. Fugir de l'excitació, de les sol·licituds, de les agitacions del món, que sempre ha de pagar al preu d'hores de patiment. I caminar, caminar durant llarg temps per dispersar-se, distreure's, oblidar els cops de martell dins de les seves tèmpestes.

Encara no ha estat pres per la mineralitat dura de les altes muntanyes o per la sequera perfumada dels senders rocosos del Sud. Camina, sobretot, per les vores dels llacs (el llac Léman, amb Gersdorff, sis hores de caminada cada dia), o s'enfonsa en l'ombra dels boscos (els boscos de pins de Steinabad, al sud de la Selva Negra: «Camino molt, a través dels boscos, i tinc remarcables xerrades amb mi mateix»).

Al mes d'agost de 1877 es troba a Rosenloui, on viu com un ermità: «Només que en algun lloc pogués tenir una casa petita, com aquí, caminaria de sis a vuit hores cada dia, component els pensaments que de seguida anotaria en un paper.»⁴

Però res no li surt tal com voldria. Els dolors són massa forts. Les migranyes el claven al llit durant dies, els vòmits el retorcen de dolor tota la nit. Els ulls li fan mal, i va perdent visió. Al mes de maig de 1879 presenta la dimissió de la universitat.

* * *

4. Carta a Franz Overbeck. Rosenloui, 28 d'agost de 1877.

Aquí s'obre la tercera gran època de la seva vida. Deu anys, des de l'estiu de 1879 fins als primers dies de 1889. Durant aquest temps viurà de tres petites pensions que li permeten sobreviure molt modestament, allotjar-se en petits albergs, pagar el tren que el duu de la muntanya a la mar, de la mar a la muntanya, a vegades fins a Venècia, per visitar Peter Gast. És llavors que es convertirà en el caminant sense comparació que la llegenda ens indica. Friedrich Nietzsche camina, camina com si treballés. Treballa caminant.

Des del primer estiu, descobreix la seva muntanya, l'Alta Engadina, i l'any següent el seu poblet, Sils-Maria. L'aire hi és transparent, el vent viu, la llum tallant. Com que detesta la calor sufocant, hi passarà tots els estius, fins al final (excepte l'any de Lou). Escriu als seus amics (Overbeck, Köselitz) que ha descobert la seva natura, el seu element, la seva mare, que hi ha trobat «els millors camins que pugui esperar el gairebé cec en què m'he convertit, i l'aire més tònic». ⁵ És el seu paisatge, s'hi sent com lligat per la sang «o encara més». ⁶

Des del primer estiu, camina tot sol fins a vuit hores cada dia, i escriu *El viatger i la seva ombra*.

Gairebé tot ha estat pensat *mentre feia camí* i gargotejat amb llapis en sis petits quaderns. ⁷

I passarà l'hivern a les viles del sud, sobretot a Gènova, a la badia de Rapallo, i més tard a Niça («Em passejo una mitjana d'una hora al matí, tres hores a la tarda, amb un bon pas, sempre pel mateix camí: que està prou bé per suportar la repetició»), ⁸ i a Menton un únic cop («He trobat vuit caminades»). ⁹ Els turons seran el seu

5. Carta a la seva mare (Franziska Nietzsche). Saint-Moritz, juliol de 1879.

6. Friedrich Nietzsche, *El paseante y su sombra*.

7. Carta a Heinrich Köselitz. Naumburg, 5 d'octubre de 1879.

8. Carta a la seva mare. Niça, 20 de març de 1888.

9. Carta a la seva germana Elisabeth Nietzsche. Menton, abans de novembre de 1884.

cavallet d'escriptura, i el mar la seva gran volta («El mar i el cel pur! Per què abans em torturava!»).¹⁰

I caminant, dominant el món i els homes, compon a l'aire lliure, imagina, descobreix, s'exalta, s'espanta del que troba, molest i atrapat per tot el que li *passa* en les seves caminades.

La intensitat dels meus sentiments em fa riure i estremir a la vegada —sovint m'ha passat de no poder deixar la meva habitació per la ridícula raó que els meus ulls estaven envermellits—, i per què? Doncs perquè la nit abans havia plorat més del compte, durant les meves llargues caminades, i no pas unes llàgrimes sentimentals, sinó unes llàgrimes de felicitat, cantant i vacil·lant, atrapat per una mirada nova que marca el meu privilegi sobre els homes d'avui.¹¹

En deu anys escriurà els seus llibres més importants, des d'*Aurora* fins a *La genealogia de la moral*, de *La gaia ciència* fins a *Més enllà del bé i del mal*, sense oblidar *Així parlà Zaratustra*. Es converteix en l'ermità («trobar-me de nou ermità, i fer deu hores cada dia de caminada d'ermità»),¹² el solitari, el viatger.

* * *

En aquest cas, la marxa no és —com passa en Kant— el que distreu del treball, aquella higiene mínima que permet al cos refer-se d'haver estat assegut, encorbat, partit per la meitat. Per a Nietzsche es tracta de la condició de l'obra. Més que la seva relaxació o fins i tot el seu acompanyament, caminar és pròpiament el seu element.

No som d'aquells que no pensem si no és enmig dels llibres i als que els calen els estímuls de les pàgines perquè els nai-

10. Carta a la mare i a la germana. Gènova, 8 de gener de 1881.

11. Carta a Heinrich Köselitz, Sils-Maria, 14 d'agost de 1881.

12. Carta a Heinrich Köselitz, Marienbad, 18 de juliol de 1880.

xi alguna idea; el nostre *ethos* consisteix a pensar a l'aire lliure, caminant, saltant, pujant, ballant, preferentment en muntanyes solitàries o a la vora del mar, allà on fins i tot els camins es tornen meditatis.¹³

Quants autors han escrit els seus llibres només a partir de la lectura d'altres llibres, quants d'aquests llibres fan olor de resclosit de biblioteca... Com es jutja un llibre? Per la seva olor (i encara més, com veurem, per la seva cadència). Per la seva olor: hi ha massa llibres que fan l'olor de l'atmosfera espessa dels gabinets de lectura o dels despatxos. Peces sense llum, poc airejades. L'aire circula amb dificultats entre els prestatges i es carrega de floridures, de la descomposició lenta del paper, de l'alteració química de la tinta. L'aire hi és carregat de miasmes.

Altres llibres respiren un aire viu: l'aire viu de fora, el vent de les altes muntanyes, tant si és el buf glaçat de les altures xocant contra el cos, com, al matí, l'aire fresc dels senders del sud rodejats de pins, travessats per perfums. Aquests llibres *respiren*. No estan sobrecarregats, saturats d'erudició morta, vana.

Ràpidament entenem si l'autor ha aconseguit la seva idea assegut davant del seu escriptori, amb el ventre comprimit, el cap enmig dels seus papers. Que ràpid que es llegeix el seu llibre! La compressió dels intestins es fa sentir tan de pressa com l'aire rarificat, el sostre baix, l'habitació exigua.¹⁴

Però també hi ha la recerca d'una altra llum. Les biblioteques són sempre massa ombrívols. L'amuntegament, l'apilament, la juxtaposició indefinida de volums, l'alçada dels prestatges, tot convergeix a evitar que passi el dia.

Altres llibres reflecteixen la llum tallant de les muntanyes, o la brillantor de la mar al sol. I, sobretot, els colors. Les biblioteques són grises, i grisos els llibres que s'hi escriuen: tot està sobrecarre-

13. Friedrich Nietzsche, *La gaia ciència*.

14. *Ibidem*.

gat de cites, de referències, de notes a peu de pàgina, de prudència explicativa, de refutacions indefnides.

Finalment haurem de parlar del cos dels escribes: les seves mans, els seus peus, les seves espatlles i les seves cames. El llibre com a expressió d'una fisiologia. En massa llibres se sent el cos plegat, assegut, encorbat, encongít sobre ell mateix. El cos que camina és desplegat i tens com un arc: obert als grans espais com la flor al sol. El tors exposat, les cames esteses, els braços esvelts.

Per fer la valoració d'un llibre, d'un home o d'una música, el nostre primer reflex és demanar-nos si sap caminar?¹⁵

Els llibres dels autors presoners dels seus murs, clavats a les seves cadires, són indigestos i pesats. Neixen de la compilació dels altres llibres sobre la taula. Són llibres com oques grasses: farcits a la força de citacions, plens de referències, pesants d'anotacions. Són pesats, obesos i es llegeixen lentament, amb enuig, dificultat. Fan un llibre amb altres llibres, comparant uns signes amb altres, repetint allò que els altres han dit d'allò que altres han explicat. Es verifica, es precisa, es rectifica: una frase esdevé un paràgraf, un capítol. Un llibre es converteix en el comentari de cent llibres sobre una frase d'un altre.

Per contra, qui compon caminant està lliure de lligaments, el seu pensament no és esclau dels altres volums, gens pesat per les verificacions, ni engreixat pel pensament dels altres. No hi ha comptes per passar, amb ningú. Només pensar, jutjar, decidir. És un pensament que neix d'un moviment, d'un impuls. S'hi sent l'elasticitat del cos, el moviment de la dansa. Ell reté, espren l'energia, el salt del cos. Pensar la mateixa cosa, sense la interferència, la boira, la presa, la duana de la cultura i de la tradició. No serà una tirallonga de demostracions, sinó pensaments lleugers i profunds. El repte és ben bé aquest: com més lleuger sigui un pensament, més s'elevàrà i esdevindrà profund perquè estarà a la vertical, vertiginosament, de

15. *Ibidem*.

les maresmes espesses de conviccions, de l'opinió, dels sabers instituíts. Mentre que els llibres concebuts a les biblioteques són, pel contrari, superficials i pesats. Es queden en el nivell de la recòpia.

Pensar mentre es camina, caminar tot pensant, i que l'escriptura no sigui més que una pausa lleugera, com en una caminada el cos reposa en la contemplació dels gran espais.

Per acabar, en Nietzsche això significa un elogi del peu. No només s'escriu amb les mans. Només s'escriu bé «amb els peus».¹⁶ El peu és un excel·lent testimoni, potser el més segur. Cal saber si, tot llegint, el peu «està atent» —perquè en Nietzsche el peu escolta, tal com es llegeix en el segon «cant de dansa» de Zaratustra: «Els dits dels meus peus es van aixecar per escoltar; perquè el dansant porta les orelles als dits dels peus»— si tremola de plaer en llegir perquè el conviden a ballar, a marxar, a *fora*. Per jutjar la qualitat de la música, cal confiar en el peu. Si, mentre escolta, el peu sent el desig de marcar la cadència, de recolzar-se a terra per saltar, ja és un bon signe. Tota música és una invitació a la lleugeresa. D'aquesta manera, la música de Wagner deprimeix el peu: li fa por, no sap com posar-s'hi. Encara pitjor, s'esllangueix, s'arrossega, gira en tots els sentits i s'irrita.

Escoltant Wagner, com dirà en els seus darrers textos, és impossible de sentir el desig de dansar, perquè un se sent submergit en els meandres de la música que fan remolins, torrents vagues, empremtes confuses.

Quan aquesta música actua sobre meu, sento immediatament dificultats per respirar: el meu peu s'enerva i es revolta; li agradaria poder marcar la cadència, dansar, caminar [...], reclama de la música, sobretot, la borratxera de caminar bé.¹⁷

Ja hem vist que Nietzsche caminava tot el dia, gargotejant de tant en tant el que el seu cos en marxa, que s'enfrontava al cel, a

16. Friedrich Nietzsche, *La gaia ciència*, pròleg.

17. Friedrich Nietzsche, *El cas Wagner. Nietzsche contra Wagner*.